Leernetwerk Ecologisch Bermbeheer

Stichting Landschapsbeheer Gelderland

Methoden en effecten (1) 9 mei 2019

Bij deze tweede bijeenkomst van het Leernetwerk Ecologisch Bermbeheer waren ruim 40 deelnemers aanwezig. De bijeenkomst richtte zich op grassen / kruiden in bermen en het beheer hiervan. Na een korte voorstelronde en een blik op het laatste nieuws, volgde een korte introductie over ontwikkeling van grasachtige begroeiing. Hoe kun je hierin sturen door middel van beheer?

De verdere bijeenkomst ging in op praktijkvoorbeelden aan de hand van foto's die deelnemers van te voren hadden toegestuurd.

Tot slot bespraken we de kosten van verschillende vormen van beheer van gras- en kruidenbermen.

Het laatste nieuws:

Een dramatisch bericht over de achteruitgang van biodiversiteit. Daarmee een des te dringender appèl op ecologisch beheer van onder andere bermen: als toevluchtsoord en verbindingszone voor allerlei wilde dieren en planten

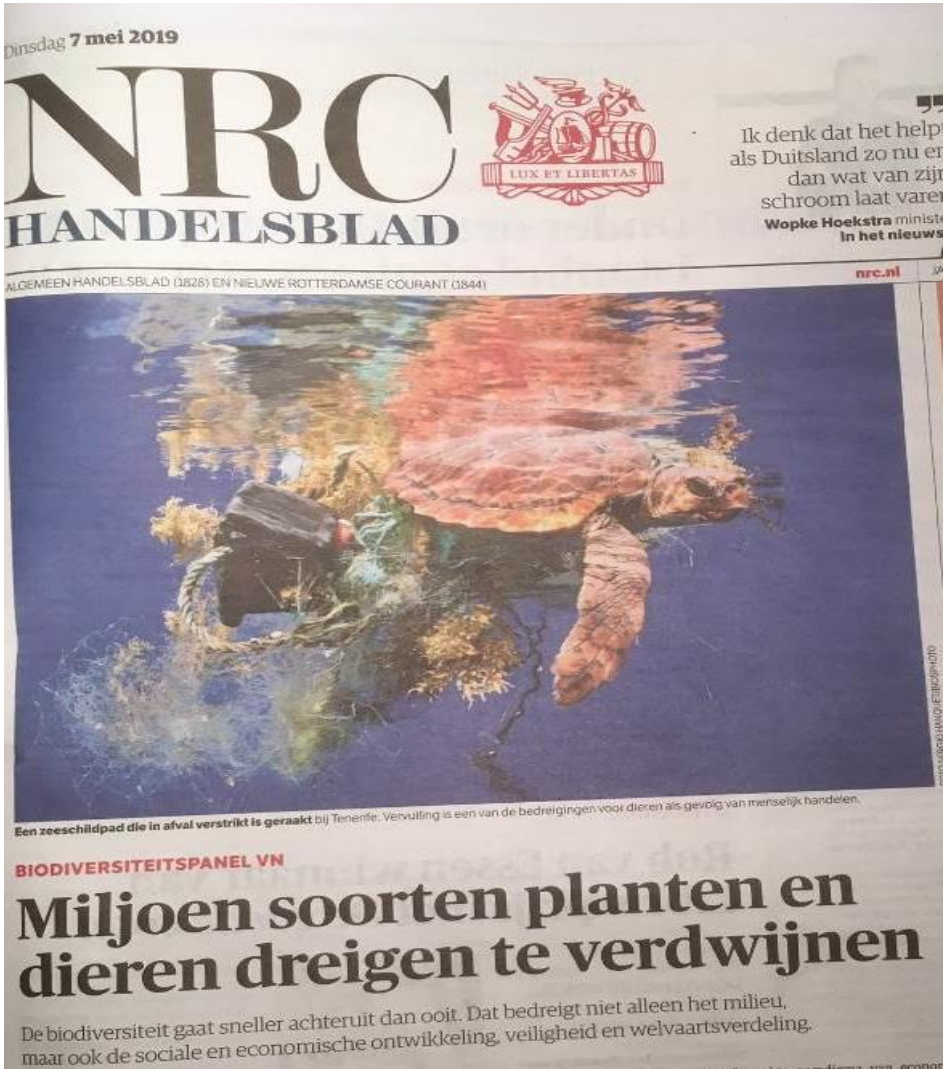

Dinsdag 7 mei 2019

NRC HANDELSBLAD

LUX ET LIBERTAS

Ik denk dat het help
als Duitsland zo nu er
dan wat van zijn
schroom laat varen
Wopke Hoekstra minist
In het nieuws

ALGEMEEN HANDELSBLAD (1828) EN NIEUWE ROTTERDAMSE COURANT (1844) nrc.nl

Een zeeschildpad die in afval verstrikt is geraakt bij Tenerife. Vervuiling is een van de bedreigingen voor dieren als gevolg van menselijk handelen.

BIODIVERSITEITSPANEL VN

Miljoen soorten planten en dieren dreigen te verdwijnen

De biodiversiteit gaat sneller achteruit dan ooit. Dat bedreigt niet alleen het milieu, maar ook de sociale en economische ontwikkeling, veiligheid en welvaartsverdeling.

Het laatste nieuws:

Op dezelfde dag was er ook goed nieuws: de droge zomer van vorig jaar lijkt positief effect te hebben op kruiden in bermen. Grassen hebben sterk te leiden gehad van de droogte. Dat betekent meer ruimte voor een bloemrijke begroeiing. Een natuurlijk proces dat we wellicht kunnen versterken door middel van adequaat beheer.

Droge zomer fleurt bermen op

FLORON

7-MEI-2019 - De zomer van 2018 staat te boek als extreem warm en droog en ook 2019 laat een bovengemiddeld droge start zien. De gevolgen van deze langdurige droogte zijn nu goed zichtbaar in de vegetatie. Op plekken waar grassen bovengronds afgestorven waren, profiteerden dit voorjaar bloemrijke eenjarige planten. Naar verwachting floreren overblijvende kruiden komende tijd dankzij de afname van grassen.

Monocultuur, raaigras:

De 0-fase van graslandontwikkeling: een monocultuur van 1 grassoort, op deze foto raaigras. In bermen komt deze begroeiing alleen voor als de berm voor agrarisch doel wordt gebruikt.

Wil je vanuit zo'n soortenarme situatie d.m.v. beheer sturen richting soortenrijk grasland, dan is het wenselijk om meerdere keren per jaar te maaien en af te voeren. De eerste maaibeurt dient 2e helft van mei plaats te vinden.

Foto: www.paardenarts.nl

Dominantstadium:

Dit beeld komt vaker voor in bermen: dominantie van één grassoort zoals hier gestreepte witbol, met een klein aandeel aan andere grassen en enkele kruiden.

Zo'n begroeiing ontstaat als je vanuit een zeer voedselrijke 0-fase gaat maaien en afvoeren, waarbij de eerste maaibeurt pas na 15 juni plaatsvindt. Dit dominant-stadium kan langdurig aanhouden.

Foto: Wim v.d. Neut

Grassenmix:

Een begroeiing met variatie aan grassen, is een tussenstap in de richting van soortenrijk grasland. Vaak staan er al verschillende kruiden in de begroeiing, meestal in ‘haarden’ verspreid. Deze begroeiing vraagt nog steeds om ‘ontwikkelingsbeheer’, dus een vroege eerste maaibeurt (2^{e} helft mei).

Foto:www.kwrwater.nl

Gras-kruidenmix:

Hierbij een beeld van de volgende stap richting bloemrijk grasland: een mix van grassen met daarin veel kruiden. Een begroeiing die in de bloeitijd al veel te bieden heeft voor bijv. insecten. Voor verdere ontwikkeling richting bloemrijk grasland, blijft ontwikkelingsbeheer het advies: eerste maaibeurt vóór 15 juni.

Foto: Wim van der Neut

Bloemrijk grasland (droog):

Bloemrijk grasland is een soortenrijke begroeiing die een groot deel van het groeiseizoen bloemen laat zien. Zowel aantrekkelijk voor dieren als mensen! Deze begroeiing hebben we vaak voor ogen bij het inzaaien van bermen.

Foto: Vlinderstichting

Bloemrijk grasland (nat):

Een voorbeeld van bloemrijk grasland op vochtige / natte grond. De natuurlijke gesteldheid van bodem / aanwezigheid van water komt duidelijk tot uitdrukking in dit stadium van ontwikkeling.

Hoe verder? Als je deze begroeiing als eindbeeld wilt, kun je de eerste maaibeurt later uitvoeren, na 15 juni. Dan ga je over op ‘instandhoudingsbeheer’ (i.p.v. ontwikkelingsbeheer).

Foto: natuurlijkgoed.be

Schraalgrasland (nat):

Nog verder verschralen door middel van ontwikkelingsbeheer? Dan kan in sommige situaties schraalgrasland ontstaan: leefgebied voor allerlei zeldzame planten en dieren. Hier een voorbeeld van nat schraalgrasland.

Foto: Natuurmonumenten

Schraalgrasland (droog):

Op droge grond, zoals zandgrond, kan schraalgrasland er uitzien als op deze foto.

Bron: www.ecopedia.be

Gefaseerd beheer – niet alles tegelijk- draagt aanzienlijk bij aan biodiversiteit. Hierdoor blijft steeds een deel van voedselplanten voor dieren staan. Bovendien draagt dit bij aan voortplantingsplekken: bijvoorbeeld voor eitjes van vlinders en andere insecten. Ook ontstaat hierbij schuilgelegenheid voor veel dieren. Sinusbeheer is een vorm van gefaseerd beheer en komt aan bod in bijeenkomst 3. Zie ook https://www.vlinderstichting.nl/sinusbeheer/

Kleigrond, van kweek en zuring naar bloemrijk grasland:
Het kan echt. Na 5 – 10 jaar wordt grasland minder productief. Karakteristieke soorten komen vaak vanzelf. Een voorbeeld van bloemrijk grasland uit Randwijk met links de uitgangssituatie 40 jaar geleden. Inzaaien bleek niet nodig.

Provincie Gelderland laat dit voorbeeld zien: op het oog lijkt deze berm weinig interessant. Maar ecologen vinden juist hier juist veel bijzondere dieren, bijvoorbeeld kevers.

Nog een voorbeeld van Provincie Gelderland: alhoewel deze berm op het eerste gezicht soortenrijk lijkt, heeft de berm minder ecologische waarde dan de vorige berm.

Een onderhoudspad van Waterschap Rijn en IJssel waar al jaren gemaaid / afgevoerd wordt. Een begroeiing met veel rode klaver: een ideale plek voor hommels.

Eveneens een berm (langs fietspad) van Waterschap Rijn en IJssel. Hier is omwille van het beeld gekozen voor inzaaien. Zo kun je op kleine schaal tegemoet komen aan verwachting van omgeving. Een vorm van verwachting-management.

Ook in deze berm is gekozen voor kleinschalig inzaaien door Waterschap Rijn en IJssel vanwege het beeld. De ingezaaide berm gaat over in een lage vegetatie die vanzelf is opgekomen.

Twee voorbeelden van Waterschap Rijn & IJssel waarbij gekozen is voor inzaaien van smalle stroken met inheems, meerjarig zaaigoed. Bij voorkeur op locaties met sterk verstoorde / opgebrachte grond.

Een talud van Waterschap Vallei-Veluwe. Om veiligheid is hier gekozen voor maai-zuigcombi. Waar het kan, kiest het waterschap voor maaien en afvoeren. Duidelijk hier het gefaseerde beheer: niet alles tegelijkertijd.

Een vergelijkbaar talud, eveneens van Waterschap Vallei Veluwe.

Eveneens een talud van Waterschap Vallei-Veluwe. Hier wordt gemaaid met afvoer van maaisel. Die beheervorm heeft de voorkeur bij het waterschap, als de veiligheid en praktische uitvoerbaarheid het toelaat.

Gemeente Nijmegen, Driehuizen. De droge, schrale bodem komt tot uitdrukking in de vegetatie. Begrazing met schapen, herder zorgt ook voor monitoring en stuurt zelf beheer bij waar nodig. Schapenbegrazing in combi met maaien en afvoeren. Schapen hebben apart nachtverblijf, op die manier draagt schapenbegrazing ook bij aan verschraling (groot deel van mest komt elders terecht).

Park Staddijk gemeente Nijmegen: dit beeld met begroeiing van voedselrijke bodem, levert klachten op van bewoners. Terwijl de variatie in graslandbegroeiing juist bijdraagt aan biodiversiteit, zeker als je gemeente-breed kijkt. Ervaring is dat je bewoners kunt laten wennen aan een ander beeld, in dit geval een beeld met productiever grasland. Het vraagt om maatwerk, een goed verhaal en geduld (steeds opnieuw uitleggen). Het helpt om kennis over te brengen over waargenomen soorten en om mensen mee te laten denken.

Twee voorbeeld van gemeente Nijmegen waarbij is gekozen voor inzaaien omwille van het beeld. Foto rechts: voorjaarshelmbloem (inheems) in perk. Interessant i.p.v. bijvoorbeeld rozen of andere uitheemse begroeiing. Dit draagt wellicht bij aan andere beeldvorming / acceptatie van inheemse flora.

Gemeente Ede heeft vooral bermen op schrale grond. De bermen zijn over het algemeen langere tijd geleden ingezaaid. Door beheer van maaien en afvoeren, zijn de bermen nog steeds bloemrijk. De grote aanwezigheid van schrale bermen in deze gemeente, doet verlangen naar ook eens een voedselrijkere berm (bijvoorbeeld als voedselbron voor allerlei vogels). Advies: beschouw bermen als complete levensgemeenschap en neem dat als uitgangspunt voor verder maatwerk in het beheer.

In gemeente Ede zijn bewoners binnen de bebouwde kom gewend aan inheemse bloemen. Onderstaande berm (nieuwe woonwijk) levert geen klachten op.

Ook deze berm in gemeente Ede (binnen de bebouwde kom) is voor bewoners geen probleem. Bewoners buiten de bebouwde kom zijn er nog niet aan toe. Daar valt nog winst te behalen.

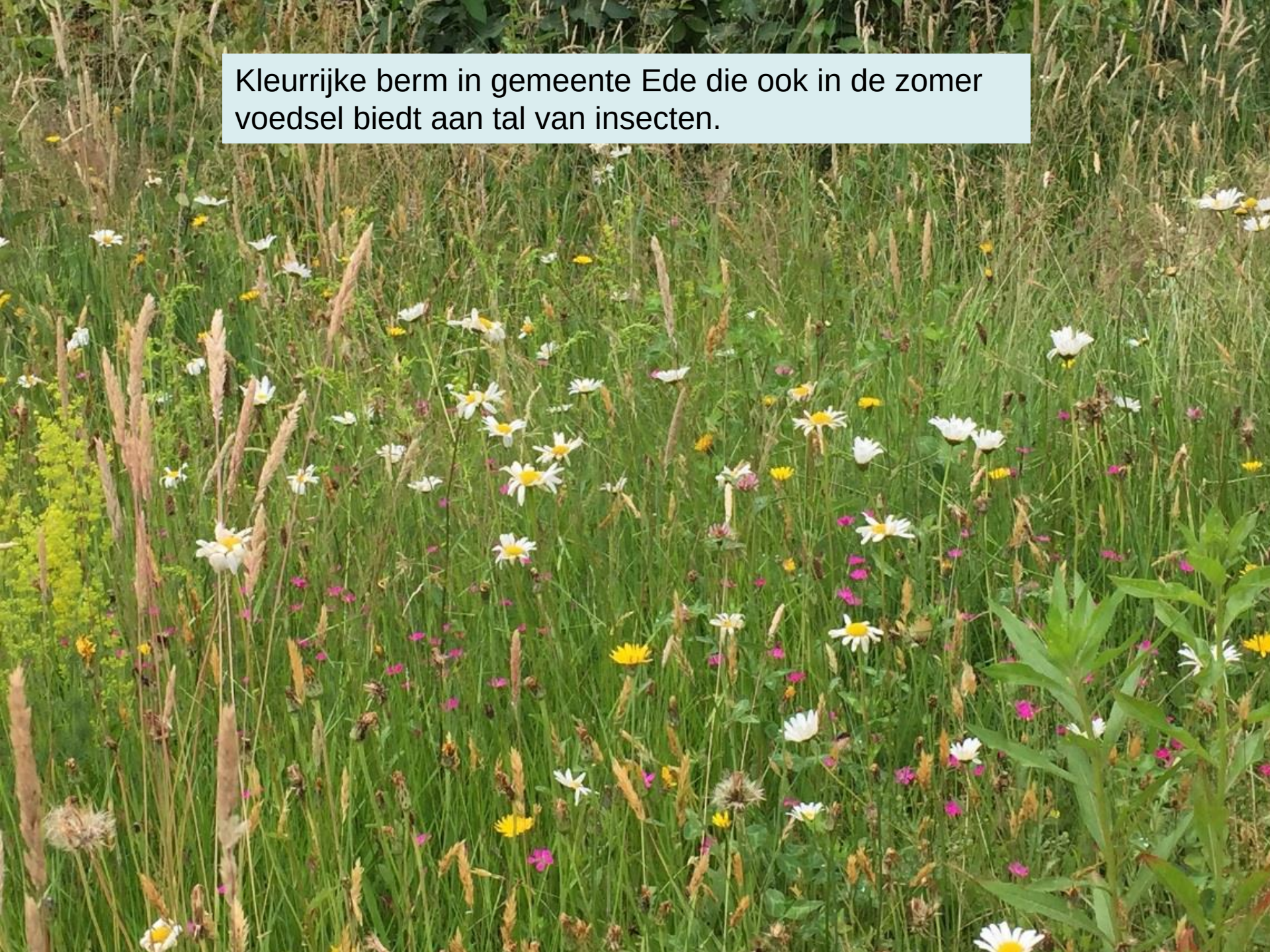

Kleurrijke berm in gemeente Ede die ook in de zomer voedsel biedt aan tal van insecten.

In gemeente Scherpenzeel stonden ‘opeens vanzelf’ rietorchissen in de berm. Helaas zijn ze intussen sterk achteruit gegaan door klepelen. Bewoners hebben moeite met dergelijke natuurlijke begroeiing in bermen.

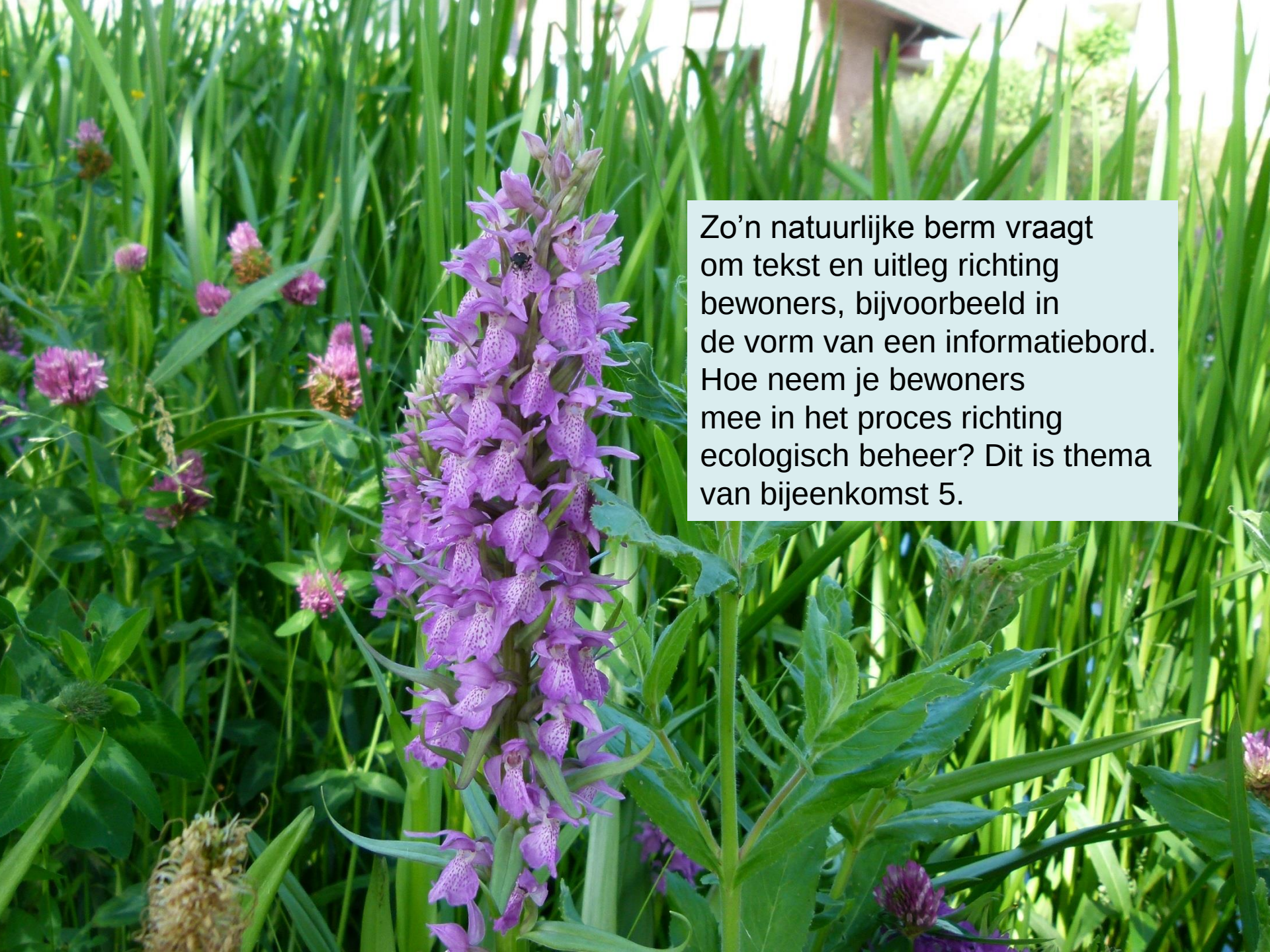

Zo’n natuurlijke berm vraagt om tekst en uitleg richting bewoners, bijvoorbeeld in de vorm van een informatiebord. Hoe neem je bewoners mee in het proces richting ecologisch beheer? Dit is thema van bijeenkomst 5.

Kosten en baten van ecologisch beheer:

Het blijkt lastig om kosten van beheer goed te kunnen vergelijken. De brochure ‘kosten en baten bijvriendelijk beheer’ laat gemiddelde kosten zien van verschillende vormen van beheer: https://landschapsbeheergelderland.nl/wp-content/uploads/Bijvriendelijk-beheer-brochure-10-digi.pdf

Deelnemers in het leernetwerk hebben overigens heel andere ervaringen wat betreft kosten. Tip: https://databankgroenbeheer.nl/ biedt goede info om kosten te vergelijken. D.m.v. lidmaatschap krijg je toegang tot data.

In onze discussie rees de vraag of het wenselijk is om de keuze voor ecologisch beheer geheel op basis van kosten te maken. Neem vooral ook mee in de afweging wat het oplevert. Je kunt biodiversiteit beschouwen als een maatschappelijke waarde, die we niet (alleen) aan de markt kunnen overlaten.